

RECEPTÁŘ DRAMATICKÉ VÝCHOVY

připravila z materiálů Miloslava Dismana Eva Machková. Je to — jak se dočteme v úvodu — naše první knižní publikace, která se zabývá výhradně metodikou dramatické výchovy. „Nerazebírá sice její teoretické základy, ale dává pedagogům do ruky to nejcennější, co může vychovatel-praktik svým následovníkům předat — shrnutí látky, na které pracoval celý život a v jejíž struktuře a výběru je obsažena i metoda. Nadto jde o látku velmi bohatou — v knize je popsáno na 400 cvičení a her a jejich obměn či variant, přičemž vše je přehledně a systematicky utříděno.“ Receptář dramatické výchovy vyšel poprvé v roce 1976 v SPN. Od té doby vyšla další dvě vydání. Knihupectví specializované na pedagogickou literaturu by tedy tuto publikaci mělo mít na skladě. V září 1985 jí mělo např. pražské knihupectví v Palackého ulici.

ZRCADLA

Základem tohoto cvičení s mnoha variacemi je citlivost vůči partnerovi, schopnost intuitivně postihnout charakter jeho pohybu a mimiky. Základní uspořádání: dvojice stojí proti sobě, jeden je „osobou“ (originálem, autorem), druhý je „zrcadlem“. První hráč provádí pohyby, které „zrcadlo“ dělá podle něho a s ním. Role se v průběhu doby vyměňují. Nejprve se provádějí konkrétní činnosti, většinou ty, které jsou běžné právě před zrcadlem (česání, líčení, nasazování klobouku, holení aj.), nebo jednoduché běžné cviky, pak i pohyby náročnější na představivost a fantazii, pohyby abstraktní, vyjadřující pocity aj. Začíná se jen rukama, pažemi, hlavou, horní polovinou těla, celým tělem, otáčí se, pohybuje se z místa (ne přilís daleko), nejdříve pozpátku, pak i s otočením od „zrcadla“.

(Eva Machková: Zásobník dramatických her, cvičení a improvizací, OKS Praha-západ, Praha 1983, str. 62)

Josef Brukner PROCHÁZKA

Tak už to asi bude do skonání světa, že po zemi se jde a po obloze létá.

A je to stejné v Brně, v Paříži i v Praze. Jinak to chodí pouze na obraze.

Tom páni jdou a jádu zabráni do hovorů, ani si nevšimli, že už jsou na obzoru. Jdou dál a dál, jí povídají páni... Kdopak ví, kam se dá jít po nebeské báni.

ORIENTACE AMATÉRSKÉ TVORBY

KRUH, Z KTERÉHO NENÍ ÚNIKU?

ROZHOVOR
S JEDNOU NEJMENOVANOU
UČITELKOU MATEŘSKÉ ŠKOLY

V 7. a 8. čísle letošního ročníku jsme uveřejnili anketu vedoucích dětských souborů o tom, jaké vlastně jsou dnešní děti. Výsledky ankety shrnuje a komentovala v 10. čísle Eva Opravilová z pedagogické fakulty UK. Její příspěvek nasměroval diskusi na toto upravené ožehavé téma k problému dítě a dnešní mateřská škola. Proto se obracím právě na tebe, na člověka, který má nejen bohaté zkušenosti s dětmi, ale i s praktikantkami-studentkami středních pedagogických škol, tedy s budoucími učitelkami mateřských škol. Začneme otázkou, která se nabízí: V nových osnovách pro MŠ, které platí od září letošního roku, se píše také o dramatické výchově. Jak to vůbec s dramatickou výchovou na MŠ je? Jak velký prostor je jí v mateřské škole vymezen?

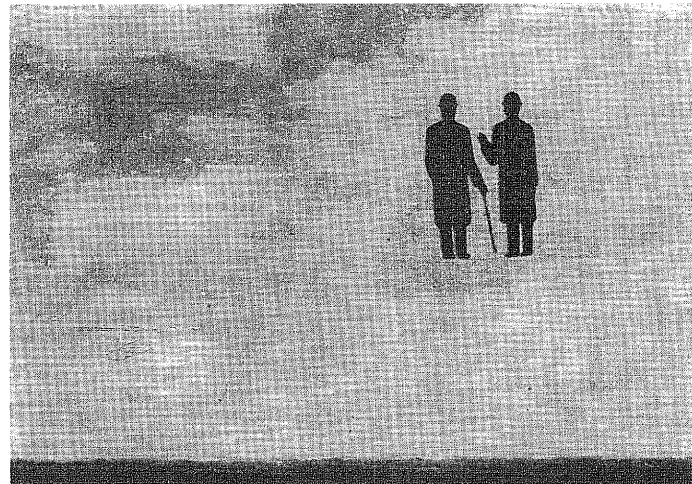
V nových osnovách je to tak, že výchovné složky — jako např. tělesná výchova, složka rozumnová, která v sobě zahrnuje rozvíjení poznání, matematické představy a jazykovou výchovu — jsou rozděleny tak, že je jich v průběhu měsíce po šesti. Šestkrát tělesná výchova, šestkrát rozvíjení poznání, šestkrát matematické představy, šestkrát jazykovou výchovu. Ale literární výchova, hudební výchova, výtvarná výchova a pracovní výchova jsou všechny po čtyřech zaměstnáních v měsíci. A součástí literární výchovy je pak výchova dramatická (dvě zaměstnání ze čtyř). Nechci na tomto místě polemizovat s tím, zda dramatická výchova patří do literární výchovy, nebo ne — já si myslím, že tam nepatří, že by měla být samostatná — ale už na první pohled je vidět, že jí osnovení nebylo přičteno příliš mnoho prostoru. Jenže... když jsem si nedávno znovu pročítala Dismanův Receptář dramatické výchovy, uvědomila jsem si, že mnohé z dramatické výchovy vlastně s předškoláky děláme, aniž to často tušíme. Protože činnosti, z které u dětí rozvíjíme představivost, řečové dovednosti, fantazii, paměť, strůnku volní a citovnou, jsou součástí práce nejen mě, ale i celé řady učitelů na jiných mateřských školách. Jen třeba nevědí — stejně jako jsem to já donedávna nevěděla, že to, co dělájí, je dramatická výchova nebo že s ní úzce souvisí. Přirozeně závisí na učitelkách, na tom, jak k práci přistupují, jestli jí dělají opravdu tvůrčím způsobem. Takže vlastně prostor pro dramatickou výchovu je anebo mohl by být. Jen by měla být naše práce v tomto směru ucelenější, sevěřenější, měly by v ní být zřetelnější návaznosti a souvislosti.

Co konkrétně v oblasti dramatické výchovy nebo v oblastech s ní úzce souvisejících děláš ty s předškolními dětmi?

Nejlepší bude, když uvedu několik konkrétních příkladů. Např.: Děti přijdou do třídy, v které jsou nové květiny nebo se v ní něco změnilo, a já po dětech chci, aby přišly na to, co se ve třídě objevilo nového. Nebo: Zařazují do práce s dětmi různé kimovy hry. Nebo: Připravují pro děti různé nepravidelně rozstříhané obrázky z pohlednic a časopisů, které mají děti sestavit do původního tvaru. Dokonce jsem si s nimi troufla udělat zrcadla. U některých dětí fungovala tahle hra perfektně (šlo o předškolní třídu), u některých byly reakce trochu pomalejší, ale v podstatě to vyšlo velice dobře. Další hra: Děti mají napodobit zvuk, který jsem vydala. Vytukat nebo vytleskat rytmus, který slyšely. Anebo si ve třídě hráme na to, jak jsme byli na vycházce, jak jsme na ní sbírali šišky nebo nějaké přírodniny. Anebo zařazují pravidelně dokončování pohádek s otevřeným koncem nebo řešení popletených pohádek. Za velice důležité pokládám vzpomínání s citovým prožitkem (oslavly narozenin, vánoce, prázdniny...). Pokouším se také s dětmi o jednoduchou pantomimu: děti mají za úkol předvést velice jednoduchou akci bez mluvení a ostatní mají hádat, co to mělo být. Potom zařazují do programu různé hry se slovy — rýmování, zdrobňování slov („Udělej slovo menším anebo větším...“), různá rytmická cvičení, při nichž nahrazujeme např. v písničce slovo pohybem, ale pauza po vypáleném slovu musí být zachována. Hraje se i různé hry na ticho, při kterých si s dětmi jenom šeptáme. Anebo venku si hráme na stromy. Děti stojí nehybně, když je bezvětrí, pak se jim lehce rozhybají jen prsty, když začne vát slabý váněk, až nakonec zařouká víchr, který může strom i zlomit. Kromě toho se snažím pracovat s výtvarným uměním (soubor výtvarní umělci dětem je k dispozici určitě i na jiných mateřských školách) a hodně i s vázou hudební. Velice oblíbená je také u dětí hra na televizi. Na obrazovce, kterou jsme si vyrobili, se několik dětí vystřídá v předvádění něčeho, co lze v televizi vidět. Diváci buď akce sledují, anebo — když se jim nelíbí — televizi vypnou. A děti z obrazovky musí samozřejmě zmizet, to patří k pravidlům hry. V poslední době pracuji také hodně s Bruknerovou Obrazárnou, a to nejen s reprodukcemi obrázků, ale i s doprovodným veršovanými texty. Ale — jak říkám — tohle se určitě dělá na spoustě škol. Pokud dělá učitelka svou práci se zaujetím, tak si myslím, že dramatická výchova jí vlastně prolíná různými složkami.

Zatím jsme hovořili o tobě a o těch zkušenějších učitelkách mateřských škol. Jak je to s těmi, které se na toto povolání připravují na středních školách? Jak je na práci s dětmi škola vybavená?

Praktikantky jsem měla v naší škole několikrát, naposledy vloni. To u nás byly studentky třetího ročníku, které si měly samy připravit jakékoliv zaměstnání. Musím říct, že studentky jsou po teoretické stránce většinou poměrně dobře vybavené. Vcelku vědí CO, ale totiž je v tom, že nevědí JAK. Chtěla bych to demonstrovat na příkladu jedné studentky, která byla zaměřena na hudební výchovu, a tak si vybrala zaměstnání z hudební výchovy — nácvik jednoduché písničky, která se jmenuje Louda. Byl o klukovi, který se loudal, až ho jednou pokousal pes. Studentka si děti seskupila k pianinu, na obrázku jim ukázala pejska a převyprávěla jim krátký příběh a pořad povídala a povídala, až nakonec děti sezná-

mla s písničkou. A přitom se jí nabývaly různé možnosti, jak nácvik písničky pro děti zajímavě motivovat. Stačila by jí např. jediná vycházka, při které by děti vzala k potoku, kde by mohly společně poslouchat vodu. Nejspíše tu, která teče pomalu, potom takovou, která teče rychle, přičemž už by mohla použít některých slov z písničky, která jinak dětem nic nefeknuje. Pak by děti mohly jít dál, mohly by jít rychleji anebo se zas loudat, mohly by jít i kolem nějaké zahrádky se psem, a tak by si vlastně mohla připravit celý příběh, který by se s nimi přísti den naučila v písničce. Jenomže zaměstnání, které si připravila ta praktikantka, bylo postaveno příliš na slově. Je přirozené, že zkušenosti získají tahle děvčata praxí, ale měla by je k tomu připravovat už i škola. Já osobně se domnívám, že Dismanův Receptář dramatické výchovy by měl být rozhodně začleněn do praktika loutkového divadla a do dramatické výchovy. Pro praktikum loutkového divadla mají studentky k dispozici především stejnojmennou učebnici, kterou sestavil Jiří Švec. Samozřejmě že mě především zajímalo, co se píše v kapitole Vedení dětského nebo mládežnického souboru. Typické je, že obecně je tu leccos zmíněno. Ale naprosto tu chybí, jak vlastně s dětmi pracovat, jak k těm vznešeným věcem, o nichž se tam hovoří, děti dovést. Proto si myslím, že Disman by měl být zařazen jako povinná součást výuky na středních pedagogických školách. Protože jsem sama tuhle školu absolvovala, vím dobře, co obnáší praktikum, kterého je nadto jen jedna hodina týdně. Uprímně řečeno, práci s loutkou, a myslím tím i práci s přednětem — se tam studentky moc neaučí. A když ano, tak to může jít jen po povrchu. Víte, že při některých pedagogických školách existují i loutkářské soubory, které vedou lidé zkušeni nebo alespoň informovaní, ale to je přelížitost pro strašně malé procento studentů.

nejvíce děti, které přicházejí do mateřské školy? Anebo jinak — co jim nejvíce chybí?

To nejdůležitější, co jim chybí, je asi citové zážemí. Dnešní rodiče sice děti většinou zahrnou po materiální stránce, ale věnují jim velice málo času. S dětmi se nezpívá, s dětmi se nepovídá, dětem se nečte. Musím všle souhlasit s lidmi, kteří říkají, že děti jsou dnes citově vyprahlé, chudé. Fakt je, že rodiče skutečně přijdou z práce unavení, že máma musí připravit večeri, uklidit a tak dál. Ale myslím si, že by si měl každý rodič uvědomit, že jsou věci, které mohou počkat, aby vybyla chvilka na to popovídat si s dítětem o jeho zážitcích, přečíst mu pohádku, zapívat s ním písničku.

A pak je tu ještě jedna věc: Myslím si, že se nám hodně věcí, které s dětmi děláme v mateřské škole, vytrácí ve škole, protože tam už se nedá tak moc hrát, tam už mají děti příliš mnoho povinností, než aby se tam našel prostor na všechny ty hravé a hrové věci. A jestliže se náhodou na škole nenajde nějaký kantor, který by s dětmi začal pracovat kekněme v recitačním nebo loutkářském kroužku, pak se všechny ty základy, které děti dostanou v mateřské škole, úplně vytráčí, z dítěte vyroste klacovní puberták, který se eventuálně chytne i nějaké party, a zas nám vyráždá rodiče, který bude vychovávat své děti obdobným způsobem, jakým byl sám vychováván. V tom vidím kruh, z kterého není úniku. Myslím si, že opravdu daleko víc dětem duší škola než mateřská škola, a nevím, jestli je to jen chyba kantorů, nebo jestli je to podmíněno výchovným programem, který je velice nábytvý, anebo je to tím, že není dostatek lidí, kteří by byli schopni a ochotni se dětem věnovat v mimoškolní činnosti.

Otázky kladl JAROSLAV PROVAZNÍK

(2 knihy Obrazárna, Albatros, Praha 1982, str. 27)

OD 1. ZÁŘÍ 1984

se na středních pedagogických školách začal vyučovat předmět dramatická výchova. Na první pohled je to potěující skutečnost. Jenomže trochu jinak se nám to bude jevit ve chvíli, kdy si uvědomíme, že učitelé, kterým byl tento předmět takřka jic „přiklepnut“, v drtivé většině ani netuší, co to dramatická výchova vlastně je...

Jaroslav Provazník

PRÁKTIKUM LOUTKOVÉHO DIVADLA

obširně recenzovala Eva Machková v Československém loutkáři v roce 1983 (číslo 4). V úvodu recenze píše mj.: „Výnosem MS CSR je uveden učebnice zařazené mezi normativní. To znamená, že musí být vydávána opakovaně a její zásoby doplňovány... Zčáste fakt vyvolává představu, že všechno je v pořádku... Zčáste-li se však, najednou zjistíme, že věci nejsou tak jednoduché a že snad některé nedostatky, s nimiž se setkáváme v praxi, mohou mít kořen třeba i zde.“ V závěru pak čteme: „Život si poradí, ale škola je na to, aby pro něj mladé lidi připravovala. Dnešní posluchačky středních pedagogických škol budou v mateřských školách pracovat někdy mezi léty 1985 až 2025. A na to s přesným popisem sestavování různých typů konstrukcí opravdu nevy-stačí.“

JOSEF BRUKNER

(nar. 1932), klíčový básník současnosti, je tvůrcem, v němž se slévá tzv. nezalovsko-halassovský proud poezie pro děti se sládkovskou větví. První kniha: K o l o t o č (1961), po němž následovala kniha Proč, proč, proč (1963), leporolo F e r d a M r a v e n e c a další. V 70. letech publikoval v dětských časopisech – ve Sluníčku a Mateřidouce. Výsledkem soustavné spolupráce se Sluníčkem je jeho nejnovější kniha veršů O b r a z á r n a, která vyšla v roce 1982 (expedována byla až v roce 1983). Brukner je básníkem tělem i duší. Jeho verše se vyznačují zpěvností, přirozeností, jemným, křehkým humorem, nepodceňováním dětského vnitřního a výrazným epickým žilem. Proto jsou verše J. Bruknera tak dynamické, strhující, proto netrpí popisností a statičností. Obsahem jeho veršů bývá drobný příběh, děj, který básník vypráví a současně doprovází nenáhlivým komentářem. Právě tento komentář způsobuje pozoruhodné přesahy za hranice vyprávěného příběhu, proto Bruknerovy verše vedou čtenáře k větší vnímavosti, citlivosti a dokonce někdy dostávají až filozofický podtext.